

Smrt' a posmrtný život

podľa Koránu a tradície

Abdulwahab Al-Sbenaty

Smrt' a posmrtný život

podľa Koránu a tradície

Abdulwahab Al-Sbenaty

Smrť a posmrtný život

podľa Koránu a tradície

Prvé vydanie - 2026

Autor: JUDr. Abdulwahab Al-Sbenaty

©Abdulwahab Al-Sbenaty

www.koran.sk, www.al-islam.sk

ISBN 978 – 80 – 975016 – 5 - 5

Obsah

Predslov	4
Úvod	6
1. Čo znamenajú život, smrť a posmrtný život podľa islamského náboženstva	10
1.1. Etapa života človeka.....	14
1.2. Barzach.....	16
1.3. Z čoho sa človek skladá	17
2. Čas smrti a posmrtný život v Koráne	20
3. Čas smrti a posmrtný život v prorokovej tradícii	25
4. Smrť a posmrtný život u niektorých skorších a novodobých vedcov z oblasti islamských vied	31
5. Terajší život, smrť, od smrti do procesu zmŕtvychvstania a konečný život.....	52
6. záver	58
Použitá literatúra	59
Hlavné publikácie autora.....	62

Predslov

Predkladaná publikácia vznikla pôvodne ako môj príspevok na II. konferencii medzinárodného výskumného projektu *Smrť v tranzite*, ktorú v rokoch 2022 - 2023 organizoval Institut vzdelávania ECM. Konferencia sa konala v aule Evanjelickej bohosloveckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Príspevok bol následne uverejnený v publikácii vydanей z tretej časti konferencie: Imrich Peres – Pavel Procházka (eds.), *Smrť v tranzite* (II.), Institut vzdelávania ECM, Praha, 2023.

Vo svojom príspevku na konferencii som sa snažil stručne predstaviť niektoré otázky súvisiace s človekom a zložkami, z ktorých sa skladá, aby som sa napokon dopracoval k samotnému jadrú témy: k tomu, čo sa s človekom deje v okamihu, keď prichádza smrť.

Základným zdrojom práce sú citácie z Koránu – základnej knihy a zdroja islamu. Následne uvádzam aj niektoré výroky proroka Muhammada, ktoré sa k danej téme viažu. Ako tretí zdroj informácií uvádzam názory vybraných učencov a náboženských autorít.

Ide o tému, ktorá nie je slovenskému čitateľovi bežne dostupná. Dopátrať sa preto k záverom a prameňom, ktoré uvádzam, by bolo pre slovenského čitateľa mimoriadne náročné.

Keďže ide o oblasť, s ktorou by sa podľa môjho názoru mohla chcieť oboznámiť aj širšia verejnosť, rozhodol som sa s menšími úpravami oproti pôvodnej verzii vydať tento text ako samostatnú publikáciu a tým umožniť jednoduchší prístup k danej téme.

V Bratislave, 1. augusta 2026

Abdulwahab Al-Sbenaty

Úvod

Otázka života a smrti sprevádza ľudstvo od jeho počiatkov – od momentu, keď človek začal vnímať svoje okolie, vlastnú existenciu a skutočnosť, že jeho život, ktorý spoznal, sa skôr či neskôr skončí.

S otázkou života a smrti sú však priamo či nepriamo spojené ďalšie otázky, napr. či existuje po smrti človeka pokračovanie života, alebo či je etapa nášho terajšieho života jediná a konečná, nič po nej nenasleduje, alebo či po smrti v tomto živote predsa len niečo nasleduje a človek vo svojom živote pokračuje.

S týmito otázkami je spojená ďalšia otázka: ak človek pokračuje vo svojom živote po smrti, presunie sa doň priamo po svojej smrti, alebo bude niekde na akomsi prechodnom mieste čakať? Aký bude ten ďalší, pokračujúci život? Ako bude vyzerat'? Bude podobný tomu, ktorý žijeme teraz, alebo bude od neho zásadne odlišný?

Nepriamo sa s otázkou smrti spája aj otázka, ktorá sa bezprostredne týka človeka a jeho vzniku: Z čoho sa človek skladá? Skladá sa iba z tela, ktoré vidí a prostredníctvom ktorého je v spojení s okolitým svetom, alebo je v ňom prítomné ešte niečo ďalšie, čo dotvára jeho celkovú existenciu? Otázok spojených priamo alebo nepriamo s otázkou smrti je mnoho

a empirická veda – napriek svojmu pokroku – nedokázala doposiaľ s úplnou istotou zodpovedať ani jednu z nich.

Ak by sme vychádzali výlučne z toho, čo je dnes vedecky dokázateľné, mohli by sme dospieť k záveru, že smrťou sa všetko končí. Avšak človek sa od počiatkov svojej existencie opiera aj o iné zdroje poznania. Samotná veda uznáva princíp, že ak niečo nedokážeme s istotou potvrdiť, neznamená to automaticky, že to neexistuje – skôr to naznačuje, že ľudstvo ešte nedospelo na úroveň poznania, ktorá by umožnila daný jav empiricky vysvetliť. Do tejto kategórie patria aj poznatky, ktoré priniesli náboženstvá zoslané Bohom, našim Stvoriteľom.

Vynára sa však zásadná otázka: ak človek po smrti pokračuje vo svojom živote, ako je to možné, keď jeho telo ostáva nehybné a postupne sa rozkladá? Ak by sme vychádzali z teórie (ide zatiaľ skutočne o teóriu, keďže táto otázka nie je ani zďaleka definitívne ukončená), že človek sa skladá iba z fyzického, zničiteľného tela, diskusia o ďalšom živote po smrti by bola veľmi obmedzená – hoci nie úplne nemožná. Ak však pripustíme, že človek sa skladá z viacerých zložiek, otázka pokračovania života sa stáva nielen prístupnejšou, ale aj zaujímavejšou a posúva hranice vedeckého uvažovania na vyššiu úroveň. Mnohé veľké objavy vznikli práve z myšlienky, ktorá sa zdala odvážna, z pokusov ju dokázať alebo vyvrátiť.

Existencia umelej inteligencie nám dnes poskytuje určitú odpoveď na niektoré naše otázky, keď naznačuje, že úvaha

o tom, že sa človek skladá z viacerých zložiek, nie je nereálna. Pri umelej inteligencii môžeme rozlíšiť tri základné zložky: telo (hardware), „dušu“ (software) a zdroj energie, ktorý dodáva energiu umožňujúcu fungovanie celého systému (akumulátor). Pri vyspelejšej umelej inteligencii je už dnes možné vytvoriť „stroj“, ktorý sa učí a má svoje telo a svoju „mozgovú“ časť. Aj keď sa jeho fyzické telo zničí z nejakého dôvodu, túto mozgovú časť možno preniesť do „nového tela“ spolu so všetkými nadobudnutými poznatkami. Nepriamo tak už dnes sme dokázali prípustnosť myšlienky, že po smrti jednotlivca môže jeho život pokračovať. Otázkou zostáva len forma, v ktorej môže život pokračovať, a priestor, kam smeruje. Tu sa dostávame do sféry náboženstva.

Ak hovoríme o náboženstvách, ktoré boli Bohom, naším Stvoriteľom, ľuďom zoslané, tak máme z nich dostupné v písomnej forme (vo forme knihy) v dnešnej dobe len tri: Tóra, Evanjelium a Korán. Či boli aj iné dnes existujúce náboženstvá pôvodne zvestované ľuďom prostredníctvom Božích poslov, nevieme; pri týchto troch však máme istotu. Otázkou toho, s akým obsahom sa k nám tieto knihy v ich písomnej podobe dostali, na tomto mieste rozoberať nebudem. Podstatné je, že všetky tri náboženstvá vychádzajú z toho, že človek sa rodí minimálne s dvomi základnými zložkami – telom a dušou. Korán rozlišuje tri zložky: telo, dušu a tretiu zložku, ktorú sme v preklade Koránu preložili ako „duch“. Z tohto delenia budem ďalej vychádzať.

Na úvod chcem zdôrazniť, že pri výbere zdrojov som vychádzal z prameňov muslimov – sunnitov a ich pohľadu na preberanú tému. Opieram sa najmä o to, že tieto zdroje sa najvernejšie pridržiavajú pôvodných prameňov islamského náboženstva a z nich vychádzajú pri svojich stanoviskách a záveroch.

1. Čo znamenajú život, smrť a posmrtný život podľa islamského náboženstva

Život je možné jednoducho charakterizovať ako proces, ktorý predstavuje neustály pohyb a vývoj. Takýto pohyb a vývoj je nevyhnutný na to, aby mohol život existovať. Naopak, smrť je v určitom slova zmysle proces, ktorý vedie k zastaveniu tohto pohybu. Smrť je v podstate, podľa poznatkov, ktoré z Koránu máme, proces, ktorý ukončí jednu fázu života, aby začala druhá. To znamená, že máme dva procesy: život ako neustále vyvíjajúci sa proces a smrť ako proces, ktorý ukončí tento život. Sú to dva procesy, ktoré On stvoril a ktoré na seba nadväzujú.¹

Boh v Koráne zoslal: **“Požehnaním oplýva (Boh) Ten, v ruke (v moci) ktorého je kráľovstvo (nebies a zeme). On (Boh) má nad všetkým moc, (1) Ktorý stvoril smrť a život, aby vás skúške podrobil, kto z vás bude lepšie konať.**

¹ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía*, Bratislava: LEVAT consulting, s.r.o., 2013, s. 5.

On (Boh) je mocný a odpúšťajúci, (2)² Korán, kapitola č. 67, znamenia č. 1-2³

Z pohľadu bežného praktizujúceho muslima je terajší život etapou, ktorá má svoje pravidlá a zásady a ktorú musí človek absolvovať, aby mohol pokračovať ďalej. Podstatná je pritom tá časť života človeka, ktorá prichádza až po jeho odchode z terajšieho života – po smrti.

Terajší život je preto akousi neustálou skúškou, v ktorej človek sám seba, svoje vnemy, pocity, správanie a myslenie neustále formuje, zdokonaľuje a zošľachtuje, alebo naopak, ich utlmuje, znehodnocuje a vytvára zo seba človeka, ktorý nie je spôsobilý ani hodný pokračovať v ďalšom plnohodnotnom živote. Spôsobilosť pokračovať v ďalšom plnohodnotnom živote je vlastnosť, o ktorú musí človek v terajšom živote usilovať prostredníctvom neustáleho morálneho a duchovného rastu.

Smrť sa z pohľadu islamského náboženstva nepovažuje za koniec celkového života človeka, ale len za určitý prechod

² *Preklad Koránu do slovenského jazyka*. Preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty. Tretie vydanie. Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2015.

³ V ďalšom texte budem znamenia (verše) Koránu označovať tak, že najprv uvediem číslo kapitoly a potom číslo znamenia. Označenie bude potom znieť nasledovne **67:1-2**.

do ďalšej etapy, ktorá je z pohľadu ľudského vnímania nekonečná.⁴

Terajší život, ako ho poznáme, sa skončí v Bohom stanovený čas. Pôjde o udalosť známú ako udalosť zmŕtvychvstania alebo deň zmŕtvychvstania.⁵

Po súdnom dni bude ďalší, už časovo neohraničený život človeka pokračovať buď na oddych, alebo na trápenie na čas, ktorý mu bol spravodlivo vymeraný. Buď do Raja, alebo do Pekla. Obe miesta sa potom budú deliť na rôzne úrovne, od najnižšej po tú najvyššiu. V raji človek nájde len všetko dobré a prinášajúce úžitok. Najmä sa srdcia obyvateľov raja očistia od zloby a negatívnych vlastností. V pekle bude opak, nebude tam oddych a budú tam také podmienky, ktoré každému sťažia jeho pobyt v ňom do maximálnej miery. Podstatné je vo vzťahu k pekle ešte podotknúť, že len niektorí ľudia, ktorí sa tam dostanú, tam ostanú bez obmedzenia. Iní tam budú na určený čas, ktorý im bol stanovený.⁶

Odchod veriaceho človeka z tohto života neznamená automaticky, že sa končia jeho dobré skutky. Tie môžu

⁴ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávaní*, s. 9.

⁵ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život po smrti, podľa Koránu základného prameňa islamského náboženstva*, s. 33.

⁶ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život po smrti, podľa Koránu základného prameňa islamského náboženstva*, s. 30.

zotrvať a môžu sa mu zapisovať aj po jeho odchode z tohto života, čím sa postupne zväčšuje počet jeho dobrých skutkov, ktoré si so sebou prináša na súdny deň.

V jednom zo svojich výrokov prorok Muhammad povedal: „Keď Adamov syn (človek) zomrie, jeho skutky končia, okrem troch prípadov, a to (dobré) skutky za dobro, ktoré po sebe zanechal a ktoré stále pokračuje, skutky za poznanie (vedu), ktoré po sebe zanechal a ktoré pomáha ľuďom, a skutky, ktoré sa mu zapisujú za prosbu (o milosť a odpustenie), ktorú zaň prosí dobré (pobožné) dieťa (ktoré po sebe zanechal).“

Výrok znamená, že po smrti už človek nemá možnosť konať dobré skutky, ktoré by sa mu zapisovali k dobru, s výnimkou troch prípadov. V týchto troch prípadoch sa zomrelému pripisujú dobré skutky aj naďalej po jeho smrti. Ide o prípad, ak človek zanechal po sebe majetky, ktoré ľuďom aj po jeho smrti pomáhajú. Alebo ak zanechal po sebe poznanie, vedecké poznatky, knihy a pod., ktoré pomáhajú ľuďom k dobru. Alebo ak zomrelý mal deti, vychoval ich dobre a k zbožnosti tak, že tieto deti naňho nezabúdajú ani po jeho smrti a prosia Boha pre svojho rodiča o milosť a odpustenie. To sú tri prípady, keď možno obrazne povedať, že život človeka na tomto svete sa nekončí jeho smrťou, ale naďalej pretrváva.⁷

⁷ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávaní*, s. 39.

1.1. Etapa života človeka

Islamské náboženstvo, ako nebeské náboženstvo, rozlišuje tri základné etapy, ktorými človek vo svojom živote prechádza:

1. Narodenie a prežitie terajšieho života, ktorý sa označuje aj ako najnižší život (arab. al-haját al-dunja⁸)

Táto etapa zahŕňa obdobie od počatia, narodenia, dospievania až po smrť. Počatie je významné z pohľadu začatia procesu vzniku samotného individuálneho človeka. Narodenie je moment, keď sa začína faktický život človeka. Dospelosť je hranica, od ktorej sa človek začína zodpovednosť za svoje skutky. Treba pritom zdôrazniť, že dospelosť v tomto zmysle nevychádza z veku, ktorý zákon pre ňu stanovuje, ale ide o individuálne určenú hranicu, ktorá sa líši od človeka k človeku

⁸ V ďalšom výklade budem výslovnosť arabských slov prepisovať presne tak, ako sa vyslovujú, s ohľadom na najbližší možný ekvivalent písmen, ktoré sa nachádzajú v arabskej abecede, ale slovenská abeceda ich nepozná. Napríklad arabská abeceda pozná písmeno „s“, no obsahuje aj ďalšie podobné písmeno, ktoré sa v anglickej abecede označuje ako „th“. Toto písmeno má v angličtine dve odlišné výslovnosti. V takom prípade je najbližším ekvivalentom v slovenskej abecede písmeno „s“, a preto pri prepise používam písmeno „s“ pre obe hlásky („s“ aj „th“). Cieľom tejto metódy prepisu je uľahčiť orientáciu vo výslovnosti pôvodných arabských slov.

podľa stupňa jeho vnímania okolitého sveta a hodnôt, ktoré sú mu dané.⁹

Smrť je zákonitosť, ktorá ukončuje život človeka v terajšom živote a posúva ho – človeka – do ďalšej etapy svojej existencie. Vzhľadom na jedinečnosť každého človeka a individuálny charakter jeho zodpovednosti islamské náboženstvo nepozná žiadny proces reinkarnácie ani návrat do tohto života v inej podobe.

2. Prechod do ďalšej etapy – Barzach

Druhá etapa sa v islamskom náboženstve označuje ako Barzach. Ide o etapu medzi životom najnižším a životom konečným. Človek v tejto etape ukončil svoj terajší život a vyčkáva na začiatok života konečného. Barzach je teda akýmsi medzistavom, v ktorom človek zotráva až do dňa zmŕtvychvstania.

3. Prechod z etapy barzachu do etapy konečného života (ara. Al-haját al-áchira)

Tretia etapa sa označuje ako konečný život aj preto, že ide o poslednú etapu, v ktorej bude človek žiť večne, bez existencie zákonitosti smrti. Začína sa procesom zmŕtvychvstania (arab. al-Qijáma alebo al-Baes), pri ktorom

⁹ Z dôvodu právnej istoty však právo určuje pevne stanovenú hranicu dospelosti.

sa formujú telá a duše sa do nich vracajú. Nasleduje skutočné zhodnotenie celého času, ktorý človek strávil v živote najnižšom, a konečné rozhodnutie o tom, či bude pokračovať do raja (arab. al-žanna) alebo do pekla (arab. al-nár).

1.2. Barzach

Z hľadiska témy, ktorú v tejto práci rozoberám, je práve etapa medzi smrťou človeka a procesom zmŕtvychvstania tou najpodstatnejšou – ide o život v barzachu. Človek totiž od momentu svojej smrti až do okamihu zmŕtvychvstania zostáva v tejto etape. Čo však barzach predstavuje a čo o ňom vieme?

Dr. Muhammad Mitwali al-Šarawi uvádza, že život v barzachu je významný v tom, že barzachom sa označuje úsek, ktorým „človek“ prechádza od momentu, keď opustí terajší život, do momentu vzkriesenia a súdneho dňa. Slovo „barzach“ znamená prekážka medzi dvoma vecami, pozemkami, stavmi a pod. Samotné slovo barzach je spomenuté

v Koráne v troch znameniach (veršoch¹⁰). Jedenkrát v spojení s posmrtným životom (23:100) a dvakrát v spojení s morskou vodou (25:53 a 55:20). Pri každom znamení sa však jedná o určitú prekážku, ktorá oddeľuje dve veci. Al-Šarawi o barzachu uviedol, že je to doba medzi najnižším životom (terajším) a životom konečným (večným), nepatrí ani k životu najnižšiemu, ale ani k životu konečnému.¹¹

1.3. Z čoho sa človek skladá

Ako som už uviedol, otázka toho, z čoho sa človek v skutočnosti skladá - čo tvorí jeho podstatu - je jednou z kľúčových otázok pri téme smrti. Až poznaním jednotlivých zložiek človeka môžeme pokračovať v skúmaní toho, či všetky tieto zložky prechádzajú do barzachu alebo len niektoré z nich.

¹⁰ Korán sa skladá zo znamení, ktoré sú zoskupené do kapitol, a tieto kapitoly boli neskôr usporiadané do tridsiatich častí. Znamená sú pôvodne očíslované. V publikáciách, článkoch a podobných textoch v slovenskom jazyku sa zvyknú označovať ako verše. Z dôvodu zachovania autenticity označenia používam pri veršoch Koránu termín, ktorý Korán používa a ktorý v preklade znamená „znamenie“. Preto vždy, keď sa v texte objaví výraz „znamenie Koránu“, myslí sa ním verš Koránu.

¹¹ Muhammad Mitwali al-Šarawi, *Výklad al-Šarawiho*. Achbár al-jawm, úsek kultúry, kníh a knižníc, ako prepis celoživotných prednášok a krúžkov výkladu Koránu Muhammada Mitwaliho al-Šarawiho, s. 10126.

Korán rozlišuje tri základné zložky spojené so stvorením človeka: **telo**, **rúh** a **nafs**. Uvedieme si stručný opis každej z nich.

1. Žasad - telo

Najznámejšou a najviac prebádanou časťou človeka je jeho telo. Je to hmotná, zmyslami vnímateľná zložka, prostredníctvom ktorej človek vníma okolitý svet, komunikuje s ním a pôsobí naň. Telo je akousi fyzickou schránkou človeka. S telom je priamo spojená *nafs*.

2. Nafs

Slovo *nafs* sme v slovenskom preklade Koránu¹² preložili ako **duša**. V ďalšom výklade sa pokúsime presnejšie určiť, čo *nafs* znamená. V texte (s výnimkou prekladu Koránu) budem prioritne používať arabský výraz *nafs* a nie jeho preklad, t. j. duša. Použitie prepisu výslovnosti slova *nafs* a nie slovo duša má svoje opodstatnenie pre ďalší výklad.

3. Rúh

Slovo *rúh* sme v preklade Koránu do slovenského jazyka preložili ako duch. Ide však o najmenej známu zložku človeka,

¹² *Preklad Koránu do slovenského jazyka*. Preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty. Tretie vydanie. Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2015.

o ktorej vieme len veľmi málo. Aj v tomto prípade budem v ďalšom texte (s výnimkou prekladu Koránu) prioritne používať arabský výraz *rúh* a nie jeho preklad, t. j. duch. Rovnako ako pri slove *nafs*, má toto rozhodnutie svoje opodstatnenie pre ďalší výklad.

V zmysle uvedeného Korán pri formovaní človeka rozlišuje **tri zložky: telo, nafs a rúh.**

2. Čas smrti a posmrtný život v Koráne

Korán nám vo viacerých znameniach približuje, čo sa deje v momente smrti, keď nafs (duša) opúšťa telo a prechádza z tohto najnižšieho života do barzachu. Uvedieme si niektoré z týchto znamení a stručne si ich vysvetlíme.

Začneme so znamením 39:42 Koránu, ktoré oznamuje: „**Boh berie (z tela) duše, keď (tieto) umierajú, i (berie z tela) tie (duše), ktoré (ešte) neumreli vo svojom sne (vo svojom hlbokom spánku). Zadrží tie, pre ktoré rozhodol smrť (že majú umrieť) a pošle ostatné (duše, ktorých čas smrti ešte nenastal, do ich tiel) na čas stanovený (aby ostali v telách až dovtedy, kým nepríde čas ich smrti). V tom sú veru znamenia ľuďom premýšľajúcim.**“

Toto znamenie nám jasne oznamuje, že nufús – duše (*nufús* je množné číslo od nafs) – opúšťajú telo počas hlbokého spánku. Ak človek počas spánku nezomrie, jeho duša sa vracia späť. Ide o jednoznačný podklad z Koránu, ktorý potvrdzuje existenciu duše – nafs – v tele človeka.

Znamenia 56:83-85 Koránu nám opisujú, odkiaľ duša odchádza z tela: „**Keď dosiahne (duša) hrdlo, (83) Vy sa vtedy pozeráte (na umierajúceho, ako ho duša opúšťa), (84) My sme k nemu však bližšie než vy, ale vy to nevidíte. (85)**“.

Na otázku, kto je k umierajúcemu bližšie než ľudia, ktorí sú okolo neho prítomní, odpovedá znamenie 6:93 Koránu: **„Kto väčšiu krivdu môže páchať (voči Bohu, sebe a ostatným ľuďom) než ten, kto si lži o Bohu vymýšľa, alebo (ten) kto by povedal: „Bolo mi (od Boha niečo) vnuknuté“ a pritom mu vnuknuté nič nebolo, alebo ten (pácha tú najväčšiu krivdu), kto by povedal: „Zošlem dolu niečo podobné tomu, čo Boh dolu zoslal (vytvorím Korán podobný tomu, ktorý Boh zoslal).“ Keby si videl (Muhammad) krivdiacich, keď sú v hĺbinách (mukách) smrti (keby si ich videl, ako vyzerajú vo chvíli, keď umierajú), keď k nim anjeli vystierajú ruky (a hovoria im): „Nechajte svoje duše vyjsť von (z tiel vašich, vtedy duše prechádzajú do iného stavu). Dnes sa vám dostane odplata - trápenie potupné za to, že ste hovorili nepravdu o Bohu a za to, že ste sa nad Jeho znamenia povyšovali (a odmietli ste ich nie preto, že by vás nepresvedčili, ale len zo samej zanovitosti).““**

Stav toho, kto odmietal vieru v Boha a nekonal v súlade s tým, čo Boh v Koráne uložil, nám v momente jeho smrti opisujú znamenia 23:99-100 Koránu: **„Keď sa ale k niekomu z nich dostaví smrť, vtedy povie: „Pane môj! Vráťte ma“, (99) „Snád’ vykonám niečo dobré s tým, čo som predtým zanedbal (napravím to, čo som predtým zanedbával a budem dodržiavať to, čo Boh uložil).“ Nie (nevráti sa späť do života pozemského, pretože na túto chvíľu bol upozorňovaný). Je to len slovo, ktoré on povie (teraz mu už nič nepomôže). A za nimi (za ním a za každým, kto konal podobne ako on)**

bude prekážka (ktorá im bude brániť návrat do života pozemského) **až do dňa, kedy budú vzkriesení** (ostanú v určitom priestore, z ktorého sa nebudú môcť dostať až do dňa zmŕtvychvstania). (100)“

Okrem toho, že tieto znamenia opisujú stav uvedeného človeka v momente smrti, ako jediné spomínajú barzach - prekážku, ktorá bude za tými, ktorí umreli, až do dňa, keď budú vzkriesení.

Človek, resp. jeho duša – nafs – sa po smrti dostáva do druhej etapy svojho života, do etapy barzachu, kde zostáva až kým nepríde proces zmŕtvychvstania, súdu a tretia etapa života človeka, ktorá bude predstavovať život konečný. Korán nám o tom, čo sa v barzachu deje, neposkytuje takmer žiadne informácie. Máme len dedukcie, ktoré si uvedieme neskôr a ktoré si môžeme vyvodit' z určitých znamení Koránu.

Udalosť zmŕtvychvstania, ako nám ju opisuje Korán, je udalosťou prírodného charakteru. Príde v podobe prírodnej katastrofy veľkých rozmerov. Kedy táto udalosť nastane, vie len Boh najvyšší. Ale určité indície, ktoré jej budú predchádzať, nám predsa len boli dané. Popis tejto udalosti a niektoré indície, ktoré jej budú predchádzať, nachádzame v Koráne, iné v niektorých zachovaných výrokoch proroka Muhammada.¹³

¹³ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život po smrti, podľa Koránu základného prameňa islamského náboženstva*, s. 34.

Korán nám v znameniach 75:1-1 potvrdzuje, že deň zmŕtvychvstania príde, pričom v nich aj uvádza niektoré udalosti, ktoré budú spojené s jeho príchodom:

„Prisahám (Boh prisahá) na deň zmŕtvychvstania. (1) A prisahám na dušu, ktorá si výčitky činí (vždy, keď sa dopustí niečoho, čoho by sa nemala). (2) Myslí si človek snád', že nezozbierame jeho kosti (až nastane čas zmŕtvychvstania)? (3) Veru áno, máme moc (a schopnosť) zrovnat' (usporiadať) konce jeho prstov (koncami prstov sa myslí posledná časť každého prsta, ktorou sa robia odtlačky prstov). (4) Človek sa chce (osobne a zámerne) dopustiť hriešnosti pred Ním (pred Bohom)! (5) Pýta sa (spomenutý človek): „Kedy nastane deň zmŕtvychvstania?“ (6) Až zrak v úžase ostane (ostane zmätený bez mihnutia), (7) A zmizne svetlo mesiaca, (8) A budú zhromaždené (alebo spojené) slnko a mesiac (vtedy nastane čas zmŕtvychvstania). (9) Človek bude hovoriť (klásť si otázku) v ten deň: „Kam sa dá utiecť (pred týmto dňom, pred tým, čo sa v ňom deje, a pred tým, čo bude po ňom nasledovať)?“ (10) Nie veru, niet úkrytu (pred týmto dňom), (11) K Pánovi tvojmu bude v ten deň konečný cieľ (k Bohu všetko smeruje na posledný súd). (12) Človek bude oboznámený v ten deň (v súdny deň) s tým, čo vykonal (počas svojho života) a čo zanechal (po sebe). (13)“

Korán v znamení 20:15 oznamuje: **„Hodina (súdu) príde, nechávam ju skrytú (nechávam čas jej príchodu skrytý, ale ona nastane). Príde, aby bolo každej duši náležite odplatené to, o čo sa usiluje“**

Uvedené sa ešte viac zvyrazňuje v znamení 3:30, ktoré oznamuje: „**V deň, keď každá duša nájde prítomné dobro, ktoré vykonala ...**“ a v znamení 16:111, ktoré oznamuje: „**V deň, keď príde každá duša, obhajujúc sama seba a bude každej duši náležite odplatené to, čo vykonala a nebude im ukrivdené.**“

V znameniach 89:27-30 Korán opisuje dušu človeka, ktorý veril v Boha a riadil sa zásadami, ktoré On uložil: „**Ty, duša pokojná** (ktorá si verila a žila tak, ako ti Pán tvoj určil, a preto si teraz, v tento ťažký deň, pokojom obdarená), (27) **Vráť sa k Pánovi svojmu spokojná** (s tým, čo sa ti dostalo od Boha), **uspokojivá** (získala si Božiu spokojnosť s tebou), (28) **Vstúp medzi tých, ktorí sa Mi odovzdali**, (29) **A vstúp do Mojej záhrady (raja).** (30)“

3. Čas smrti a posmrtný život v prorokovej tradícii

Dôveryhodné výroky a tradície po prorokovi Muhammadovi sa vo veľkej miere sústreďujú na obdobie pred smrťou. Nabádajú muslimov, aby na smrť mysleli, aby sa na ňu pripravovali a aby konali tak, akoby mohla prísť kedykoľvek. K týmto odporúčaniam patrí napríklad aj usmernenie, aby mal muslim pripravenú svoju závet.

Výroky a tradície sa zameriavajú aj na praktické záležitosti: spôsob umytia tela zomrelého, jeho zabalenie, pohrebný sprievod, pravidlá pochovávania a podobne.

U väčšej časti výrokov, ktoré hovoria o tom, ako vyzerá zomrelý tesne po smrti, si môžeme všimnúť, že patria do kategórie tzv. menej dôveryhodných výrokov, t. j. pravosť ich ústneho podávania je niekde viac-menej narušená niekým, kto je menej známy, a tým tvorí slabší článok v samotnom prerozprávaní výroku alebo tradície.¹⁴ Napriek tomu z týchto výrokov vychádza väčšia časť učencov pri interpretácii otázky

¹⁴ Na začiatku každého výroku sa uvádza kontinuálny rad osôb od prvého, ktorý povedal, že počul proroka Muhammada výrok vysloviť, až po posledného, ktorý ho prerozprával predtým, než bol písomne zaznamenaný kronikárom.

života po smrti. Nižšie uvádzam výroky, ktoré majú vyšší stupeň dôveryhodnosti v známych zbierkach výrokov a tradícií po prorokovi Muhammadovi.

Anas, jeden zo spoločníkov proroka Muhammada¹⁵, uviedol, že prorok Muhammad povedal: „Nech si nikto z vás neželá smrť kvôli nešťastiu, ktoré ho postihlo. Ak by si aj predsa len smrť zaželel, tak nech povie: „Bože, daj mi žiť, pokiaľ v mojom živote spočíva moje dobro, a vezmi ma z tohto života, pokiaľ by v mojej smrti bolo moje dobro“. ¹⁶

Ebí Hurejra rozprával, že posol Boží (Muhammad) povedal: „Ak by sa niekto z vás chcel uložiť do svojho lôžka, nech chytí okraj svojho izáru¹⁷ a nech ním vytrasie svoje lôžko. Potom nech vysloví meno Božie nad tým. Nikdy nevie, čo sa po ňom (potom, ako ho opustil) usadilo do jeho lôžka. Keď by si potom chcel ľahnúť, nech si ľahne na pravú stranu (tela). Potom nech povie: „Jedinečný si (Bože), nemá sa Ti pripisovať to, čo nezodpovedá pravde. Pane môj, s Tvojou pomocou som položil bok môj (som si ľahol na bok) a s Tvojou pomocou

¹⁵ Pri uvádzaní výrokov proroka Muhammada sa obmedzím len na uvedenie toho prorokovho spoločníka, ktorý výrok od proroka Muhammada počul, bez uvedenia celého radu mien osôb, ktoré výrok prerozprávali, kým bol písomne zaznamenaný.

¹⁶ Sejjed Sábeq, *Fiqh al sunna*. Káhira: Dár al Rajjan lilturath, 1990, s. 331.

¹⁷ Izár: voľný odev zakrývajúci spodnú časť tela od pásu nadol.

ho znova zdvihnem (keď sa zobudím a vstanem). Ak by si podržal moju nafs, tak jej odpusti, a ak by si ju poslal späť, tak ju ochráň tým, čím ochraňuješ tých dobrých, Tebe oddaných.“¹⁸

Um Salama spomenula, že prorok Muhammad povedal: „Ak by ste prišli k chorému alebo k mŕtvemu, tak ho spomínajte len v dobrom, pretože anjeli zapisujú to, čo hovoríte.“¹⁹

Anas (jeden z prorokových spoločníkov) spomenul, že raz prorok Muhammad povedal: „Ak by Boh chcel dobro pre človeka, ktorý je Mu (Bohu) oddaný, poverí ho niečím.“ Nieкто z prítomných sa spýtal: „A čím ho poverí?“ Prorok odpovedal: „Umožní mu vykonať dobrú vec pred jeho smrťou a v tomto stave (ako tú dobrú vec koná alebo vykonal) ho vezme z tohto života.“²⁰

Žáber povedal, že počul proroka Muhammada tri dni pred jeho smrťou povedať: „Nech nik z vás nezomrie v inom stave než v stave, v ktorom si myslí o Bohu len to najlepšie.“

¹⁸ Ebí al-Husejn Muslim bin al-Hažáz al-Qušejri al-Nejsáburi, *Sahíh muslim (zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada od kronikára Muslim)*. Bejrút: Dár al-kutub al-ilmija, 1991, výrok č. 2714.

¹⁹ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía*, s. 16.

²⁰ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía*, s. 10.

Tento výrok nadväzuje okrem iného na ďalší výrok proroka Muhammada v ktorom prorok povedal: „Každý bude vzkriesený presne v stave, v akom zomrel.“²¹

Um Atijja povedala: „Jedna z dcér proroka (Muhammada) zomrela a on vyšiel von a povedal: „Umyte ju trikrát, päťkrát alebo viac, ak to budete považovať za potrebné. Použite pritom vodu a rakytník (olej z neho) a nakoniec gáfor alebo trochu z gáforu. Keď skončíte, tak mi to oznámte.“ Dodala (Um Atijja): „Keď sme skončili, oznámili sme mu to a on nám dal odev, ktorý si omotával okolo spodnej časti tela, a povedal: „Zabaľte ju do neho.“²²

Ajiša uviedla: „Posol Boží (Muhammad) bol zahalený do troch kusov suhulskej bielej látky (suhulská látka bola látka pomenovaná podľa mesta Suhul v Jemene, z ktorého pochádzala), pričom nebola použitá žiadna košeľ a ani turban.“²³

Abú Hurejra uviedol, že počul posla Božieho (Muhammada) povedať: „Muslim má voči inému muslimovi právo na päť vecí: odzdraviť ho, navštíviť ho v chorobe, nasledovať pohrebný

²¹ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía*, s. 18.

²² Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári (zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada od kronikára al-Buchári)*. Damašek: Dár Ibn Kasír, 2002, výrok č. 1258.

²³ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1273.

sprievod, splniť mu prosbu a zaželať mu zdravie, keď by kýchol.“²⁴

Amer Bin Rabía uviedol, že prorok (Muhammad) povedal: „Keď by ste uvideli pohrebný sprievod, vstaňte, kým sprievod neprejde“²⁵

Abá Said al-Chudari povedal, že prorok (Muhammad) povedal: „Keď je telo zomrelého pripravené, muži ho zdvihnú na úroveň svojich krkov (na pleciach). Ak bolo zbožné, tak (duša, ktorej telo patrí) povie: „Poneste ma rýchlo“. Ak ale nebolo (duša, ktorá v tele bola) zbožné, tak povie tým, ktorí ho (telo) nosia: „Beda mu (tomuto môjmu telu), kam s ním idete? (s týmto telom)“ Jej hlas (hlas duše, ktorej telo patrilo) počuje všetko okrem človeka; keby ho človek počul, bol by ho šok zasiahol (upadol by do bezvedomia alebo zomrel z hrôzy toho, čo by počul)“²⁶

Anas Bin Málek povedal, že posol Boží (Muhammad), povedal: „Za zomrelým (počas pohrebu) idú traja. Dvaja sa vrátia a jeden ostane s ním. Ide za ním (za zomrelým) jeho

²⁴ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1240.

²⁵ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1307.

²⁶ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1316.

rodina, majetok a skutky. Jeho rodina a majetok sa vrátia (späť po pochovaní tela) a ostanú s ním jeho skutky.“²⁷

Prorok Muhammad povedal: „Kto by zomrel v stave, keď k Bohu pridružuje (niekoho alebo niečo), vojde do pekla.“²⁸

Žáber Bin Abdulláh uviedol: „Keď bol môj otec zabitý, odkryl som plachtu z jeho tváre a rozplakal som sa, pritom mi (prítomní) hovorili, aby som prestal. Prorok mi to ale nezakázal. Nato sa rozplakala aj moja teta Fatima. Prorok na to povedal: „Plačeš alebo neplačeš (nie je to podstatné pre zomrelého), aj tak ho anjeli zatieňujú svojimi krídlami, až kým ste ho nezdvihli hore (z miesta, kde padol a pochovali ho v jeho hrobe).““²⁹

Prorok Muhammad v ďalšom výroku povedal: „Mŕtvy sa trápi plačom živého.“ Čo môže znamenať, že mŕtvy sa trápi a bolí ho bedákanie jeho rodiny kvôli nemu.³⁰

²⁷ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 6514.

²⁸ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1238.

²⁹ Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, *Sahíh al-Buchári*, výrok č. 1244.

³⁰ Abdulwahab Al-Sbenaty, *Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía*, s. 20.

4. Smrť a posmrtný život u niektorých skorších a novodobých vedcov z oblasti islamských vied

V predchádzajúcom výklade sme uviedli základné pramene, z ktorých islamské náboženstvo čerpá pri otázkach života človeka v tomto terajšom živote, jeho smrti a toho, čo sa odohráva od momentu smrti až po proces zmŕtvychvstania, súdu a následný večný život. Uviedli sme si aj základné znamenia Koránu, ktoré sa tejto téme venujú, ako aj niektoré výroky proroka Muhammada.

Skorší aj neskorší učitelia a autori mnohých publikácií, ktorí o týchto otázkach písali, čerpali nielen z citovaných znamení a výrokov, ale aj z ďalších výrokov.

Pri výbere výrokov, ktoré som zaradil do tejto práce, som sa riadil zásadou, aby išlo o výroky označené ako dôveryhodné v základných zbierkach prorokových výrokov. Existuje totiž množstvo výrokov, ktoré sa nachádzajú v rôznych zbierkach prorokových výrokov a tradícií, no ich miera dôveryhodnosti je nízka. Takéto výroky môžeme vziať na vedomie, môžu byť predmetom analýz či diskusií, no nemali by byť základom posudzovania otázok, ktoré sa na ne viažu – v našom prípade otázok života, smrti a posmrtného života.

Učenci prvého obdobia sa tejto zásady držali. V neskorších obdobiach sa však aj menej dôveryhodné výroky začali používať ako pramene, ktoré sa niekedy akceptovali takmer bezvýhradne.

Ako sme už uviedli, jednou z kľúčových otázok pri našej téme je určenie toho, z akých zložiek sa človek skladá. Pri zodpovedaní tejto otázky, a keďže učenci vychádzali aj z výrokov, ktorých dôveryhodnosť je slabá, objavili sa viaceré závery, ktoré sa niekedy výrazne líšia. Najvýraznejším znakom týchto rozdielov je stotožnenie pojmov *nafs* a *rúh*. V niektorých týchto záveroch sa dokonca autori priklonili k tomu, že *rúh* je tá zložka, ktorá opúšťa telo a odchádza do barzach - čo však nie je v súlade s Koránom, ktorý jasne uvádza, že *nafs* je tá, ktorá telo opúšťa.

Je preto otázne, prečo sa niektorí neskorší učenci vydali cestou, ktorá ich priviedla k záverom, u ktorých museli vidieť, že nie sú v súlade s Koránom.

Al-Asfahani v tomto smere uviedol, že slovom *rúh* je pomenovaná aj *nafs* z dôvodu, že *nafs* je časť *rúh*³¹. Je to z dôvodu druhového pomenovania, ako keď nazveme človeka zvieratom. Je to pomenovanie tej časti, ktorou sa dosahuje život, pohyb, získanie užitočných vecí a odrazenie tých zlých; a je to to, čo bolo v Koráne uvedené „Pýtajú sa ťa na ducha.

³¹ Z dôvodu ľahšej orientácie nebudem ďalej v texte skloňovať arabské slová, ktoré používam, ako napríklad *nafs* a *rúh*.

Povedz: „Duch je jedna zo záležitostí, poznanie ktorých je u môjho Pána. Bolo vám dané z poznania len málo“.“³²

Ibn al-Qijem o rúh napísal: „Rúh je telo, ktoré je odlišného charakteru než toto hmatateľné telo (ľudské telo). Je to telo svietivé, vyššie, ľahké, živé a pohyblivé. Vniká do základov orgánov a prúdi v nich tak, ako voda prúdi v ruži, ako olej prúdi v olivách a ako oheň v uhlí. Pokiaľ sú tieto orgány spôsobilé prijímať pôsobiace účinky toho jemného tela, ostane toto jemné telo prepletené s týmito orgánmi a tieto účinky im pomáhajú pri cítení a úmyselných pohyboch. Ak sa však tieto orgány skazia v dôsledku ich ovládnutia ťažkými zmiešaninami a už nedokážu prijímať tieto účinky (pôsobiace účinky jemného tela), rúh opustí telo a odpojí sa do sveta rúh.“³³

Jedným zo spôsobov, ako sa dokázali učenci v minulosti vyrovnat' s niektorými závermi, ku ktorým dospeli a ktoré neboli v súlade s Koránom, bolo, že vyhlásili, že niektoré otázky treba brať tak, ako sú, pretože sú nad úrovňou nášho chápania a patria do oblasti poznatkov, ktoré my nepoznáme (čo je najbezpečnejšie riešenie, ale neposúva poznanie ďalej).

³² Šadi Fauzi Muhammad Baškar, *Život v barzachu vo svetle Knihy a tradície*. Nablus: Univerzita al-Nažáh al-Watanija, fakulta vysokých štúdií, 2007, s. 20.

³³ Šadi Fauzi Muhammad Baškar, *Život v barzachu vo svetle Knihy a tradície*, s. 22-23.

Samozrejme, hovoríme o niekoľkých storočiach dozadu, keď bola aj úroveň vedy a poznania iná.

V tomto smere Ibn ebí Izz al-Hanafí uviedol: „Správy boli ústne tradované od posla Božieho (Muhammada) o istej existencii trápenia hrobu a jeho blaženosť pre toho, kto si to zaslúži. To isté platí o otázke oboch anjelov. Preto je potrebné byť presvedčený o tom, že to nastane, a veriť v to. Nehovorme o spôsobe, ako to nastane, pretože rozum nemá možnosť spoznať, ako to nastane, keďže ide o udalosť, ktorá nepatrí do tohto prístupku (pozemského). Zákonodarca neprináša len to, čo rozum vie zistiť, ale prináša aj to, s čím si rozum nevie rady.“³⁴

Každý názor a záver učencov je pre nás obohatením. Ak by sme ale pripustili, aby výroky, ktoré sa tradovali ústne a ktoré prinášajú informácie, ktoré nie sú v súlade s Koránom, získali veľkú váhu, potom môžu byť závery, ku ktorým sa dospieva, nepresné a spochybniteľné.

Malým príkladom je záver, ku ktorému po niekoľko desiatok citácií dospel Š. Baškar vo svojej doktorandskej práci, keď uviedol:

„To znamená, že rúh je nafs a nafs je rúh, sú to dve pomenovania tej istej veci. Je to to, čím človek žije. Keď sa priblíži jeho (človeka) koniec, Boh ojedinelý a najvyšší

³⁴ Ibn ebí Izz al-Hanafí, *Šarha al-aqida al-Taháwija*. Damašek: Al-maktab al-islámi, 1978, S. 450-451.

prikáže vziať jeho rúh. Rúh tak vyjde von buď do trvalej blaženosti, alebo do bolestivého trápenia, podľa toho, čo za skutky získal jej majiteľ.“³⁵

Z uvedeného je evidentné, k akému záveru možno dospieť, pokiaľ si ten, kto študuje základné pramene, nedá pozor. Autor práce dospel, podľa mňa, k záveru, ku ktorému nevedú ani znamenia Koránu, ani prorokova tradícia, ani známe diela učencov. Je to však jeden z mnohých záverov, s ktorými sa možno stretnúť pri tejto téme.

Dr. Adnan Ibrahim v televíznej relácii uviedol, že väčšina učencov hovorí, že rúh je nafs a nafs je rúh. S týmto smerovaním sa ale on nestotožňuje. Rúh je totiž niečo iné ako nafs. K takémuto záveru môžeme dospieť, keď by sme čítali Korán a kládli dôraz na presnosť. V Koráne nafs nie je viazaná len na človeka. Všetky živé bytosti, ktorým pripisujeme život, majú nafs. Učenci sa napr. v tomto smere nezhodli na otázke, či Anjel smrti berie nafs von aj z týchto stvorení. Korán vždy hovorí, že rúh je niečo, čo je dané len človeku. Korán hovorí: „**Potom ho zrovnal a vdýchol do neho zo Svojho ducha...**“ 32:9. Túto rúh (rúh je v preklade Koránu označená slovom „duch“), ktorú Boh vdýchol do Adama, pripísal Sebe, aby zdôraznil, že je to niečo, čo je dané priamo od Neho; nie je to však časť z Neho, preto treba dávať pozor na tento rozdiel. Je to podobné, ako keď

³⁵ Šadi Fauzi Muhammad Baškar, *Život v barzachu vo svetle Knihy a tradície*, str. 21.

hovoríme, že Kába (v Mekke) je dom Boží, pričom hovoríme o každej mešite, že je Božím domom. NeznaMENÁ to, že Boh tam býva, ale hovoríme to, aby sme zdôraznili ich význam a dôležité miesto. Táto rúh teda bola vdýchnutá len človeku, nie je nikde žiadna zmienka o tom, že by bola vdýchnutá do zvierat. V Knihe Božej (Koráne) nie je tiež ani jedna zmienka o tom, že rúh vychádza z tela. Nafs je tá, ktorá z tela vychádza von, ktorá okúsi smrť. V prorokových výrokoch to nájdeme zmiešané, t. j. slovo rúh a nafs; je to pritom z dôvodu, že sa prorokove výroky spočiatku prenášali ústne a tým sa časom spojili slová rúh a nafs do jedného významu.

A. Ibrahim zdôraznil, že si je istý na základe toho, čo dovtedy študoval (zdôraznil pritom, že je to samozrejme jeho záver, ktorý môže byť správny, ale nemusí), že prorok nepovedal, že anjeli berú von z tiel rúh, ale berú von nafs. Keď sa hýbeme, jeme, pijeme atď., to všetko sa deje pôsobením nafs; to isté platí aj u zvierat. Je tu ale rozdiel. My – ľudia – rozmýšľame a uvažujeme o nepoznaných veciach, o ontologických a metafyzických poznatkoch a pod.; neexistuje však žiadne zviera, ktoré by si kládlo otázku, ako vníma veci, ako vníma vnemy; iba človek tak robí. K tomu treba pridať ďalšiu záležitosť, že nie je žiadne zviera, ktoré by si kládlo otázky o budúcnosti, čo sa stane za milión rokov, čo sa stane potom, ako zomrieme a budeme vzkriesení; nemajú tzv. nepokoj zo smrti, jedine vtedy sa začnú báť, keď by uvideli nôž, ale o samotnú smrť sa nezaujímajú. Nezáužívajú sa o nekonečnom, o anjeloch, o tom, čo nie je známe a pod.

Žiadne zviera si nepoloží napr. otázku, ktorú riešime: aký je rozdiel medzi nafs a rúh. Človek si však kladie takéto otázky, a to nie vďaka nafs, ktorú má, ale vďaka rúh, ktorú má a ktorá z neho urobila človeka. Preto Boh povedal: **„Pán tvoj povedal anjelom: „Stvorím človeka z blata“, „Keď ho zrovnám a dýchnem do neho zo svojho ducha, tak pokloňte sa pred ním na zem do polohy sužúdu“.**“ 38:71-72 To je zástupca Boha na Zemi; stal sa ním na základe rúh. To znamená, že to, čo dalo človeku, aby vynikal oproti všetkým ostatným tvorom, je rúh. Tá otvára pred ním možnosti rozmýšľať a uvažovať.³⁶

Dr. Mustafa Mahmoud v článku s názvom Al-nafs a al-rúh uviedol, že sa stále v hovorovej reči nerozlišuje medzi nafs a rúh. To, čo vychádza z tela pri smrti, je nafs a nie rúh. Rúh človeku nenašepkáva, netúži, netrpí únavou ani nudou, netrápi sa a ani netrpí; to všetko sú prejavy, ktoré sa týkajú nafs. O tom Korán hovorí vo viacerých znameniach. Naopak rúh je v Koráne spomínaná s väčšou váhou a na vyššej úrovni; netúži, netrápi sa, nenudí sa a pod., nespomína sa, že by vyšla z tela (opustila ho) alebo okúsila smrť. Rúh nie je ani pripísaná

³⁶ Dr. Adnan Ibráhím, *televízna relácia Posol, milosť pre stvorených z cyklu televízneho programu pod názvom Rahmatan lil álamín (Milosrdenstvo pre stvorených)*. Odvysielala Saudská satelitná televízna stanica Khalijiah, 2017. Dostupné online: <https://www.youtube.com/watch?v=E-3M9hXxGz8> (navštívené v júni 2022).

človeku, ale vždy Bohu. Je to napr. v nasledujúcich znameniach Koránu:

„Keď ho zrovnám a dýchnem do neho z Môjho ducha, tak padnite pred ním na zem do polohy sužúdu“ 15:29,

„Z príkazu Svojho zosiela dole anjelov s duchom, na koho chce z radov tých Jemu odovzdaných“ 16:2.

Rúh tu predstavuje Božie slovo a príkaz Boží.

Nafs je naopak pripísaná tomu, koho sa týka. Je to napr. v nasledujúcich znameniach Koránu:

„... akékoľvek zlo by ťa postihlo, toho príčinou je tvoja vlastná duša.“ 4:79³⁷,

„... Na toto ma nahovorila moja duša.“ 20:96, „... Kto je ochránený pred lakomosťou svojej duše, to je ten, ktorý prosper.“ 59:9³⁸

V otázke toho, či sa rúh vracia do tela po smrti alebo nie, existujú dve základné stanoviská učencov:

Prvá skupina učencov (do radov ktorej patril napr. sudca Ebí Jala) uvádza, že rúh sa vracia do tela, keď je človek v hrobe opýtaný na to, čo konal.

³⁷ Nafs je v citovanom preklade Koránu preložená ako **duša** a rúh ako **duch**.

³⁸ Dr. Mustafa Mahmoud, *Al-nafs wa al-rúh*. Článok uverejnený 12.01.2009. Dostupné online: https://dmostafamahmoud.blogspot.com/2009/01/blog-post_12.html (navštívené v jún 2022).

Druhá skupina učencov (do radov ktorej patrila Ibn Hazm) uvádza, že nafs sa do tela v hrobe nevracia, aby bolo na ňu uplatnené trápenie, ani kvôli čomukoľvek inému.

M. al-Futejh uviedol: „To je ale slabo podložené tvrdenie (myslel tým druhú skupinu), pretože život barzachu (život medzi smrťou v tomto živote a vzkriesení k životu) nie je úplný a samostatný život, ako je tomu pri terajšom živote alebo konečnom živote po vzkriesení. Je to akési spojenie tela s nafs pri ktorom dochádza k tomu, že telo vníma pocity blaženosti, trápenia a iné. Nejde pritom o úplný život, aby došlo k úplnej smrti odpojením sa nafs, ale podobá sa na oddeleniu sa nafs (od tela) toho, kto spí, a jej (nafs) návrat do neho (do tela); to sa nazýva smrťou a životom. Je to tak, ako posol Boží (Muhammad) hovoril, keď sa zobudil zo spánku: „Vďaka Bohu, ktorý nám dal ožiť potom, ako nám dal umrieť, a k Nemu speje oživenie mŕtvych.““

M. al-Futejh ale spomenul aj to, čo Ibn ebí al-Dunja uviedol z rozprávania Omara saheba al-Suqjaa, ktorý povedal:

„Ibn Omar (jeden z prorokových spoločníkov) zišiel dole k starým hrobom, ktoré už takmer zanikli, a pozrel sa na jeden hrob. Z hrobu vyčnievala lebka, preto prikázal jednému mužovi, aby ju pochoval do zeme, a potom (Ibn Omar) povedal: „Týmto

telám zem neuškodí v ničom. To ich rúh je vystavená trápeniu alebo odmene až do dňa zmŕtvychvstania.“³⁹

Ibn Qajjem al-Žavzijja vo svojej knihe Kitábu al-Rúh, v piatej časti pod názvom „Umiera rúh? Alebo smrť sa týka len samotného tela“, napísal: Ľudia sa ohľadom toho nezhodli. Jedna skupina povedala, že umrie (rúh) a okúsi smrť, pretože je to nafs a každá nafs okúsi smrť. Ďalšia skupina povedala, že dôkazy poukazujú na to, že neostane nik iný okrem Boha. Boh v Koráne zoslal: „**Každý, kto je na nej, zahynie. Ostane tvár Pána tvojho oplývajúceho majestátnosťou a vznešenosťou.**“ 55:26-27 Boh tiež zoslal: „... **Všetko smeruje k zániku okrem Jeho tváre. Jemu náleží rozhodovanie a k Nemu sa vrátite.**“ 28:88. Iná skupina povedala, že keďže aj anjeli zomrú, o to skôr ľudské nufús (množné číslo zo slova nafs) zomrú. Ďalšia skupina povedala, že Boh povedal o obyvateľoch ohňa, že budú hovoriť: „**Pane náš, dal si nám umrieť dvakrát a oživil si nás dvakrát...**“ 40:11 Prvá smrť je tá, ktorej sme svedkami a patrí telu, a druhá (smrť) je určená pre rúh. Iná skupina povedala, že arváh (množné číslo zo slova rúh) neumierajú, pretože boli stvorené, aby žili večne. Umierajú len telá. Dodali, že na to poukázali výroky, ktoré poukazujú na blaženosť týchto arváh

³⁹ Zejnuddín Abdulrahmán bin Ražab al-Hanbali. Vydanie spracoval Muhammad Nizám Addín al-Futejh. *Hrózy hrobov a stav ich obyvateľov až do doby vzkriesenia*. Medína, Saudská Arábia: Dár al-ruummán, 2012, s. 251-253.

a ich trápenie potom ako opustia (telá), až kým ich Boh nevráti do ich tiel. Keby boli arváh umreli, nebolo by sa voči nim uplatňovala ani blaženosť, ani trápenie. Boh pritom v Koráne povedal: „**Nemyslite si, že tí, ktorí boli zabíjajúci za cestu, ktorých Boh určil, sú mŕtvi. Ba nie, sú živí u Pána svojho a je im dané, (169) Radujú sa z toho, čo im Boh dal z dobrodení Svojich a tešia sa z toho, že o tých, ktorí ich ešte nenasledovali ... (170)**“ 2:169-170 To napriek tomu, že ich arváh opustili ich telá a okúsili smrť.

Správne je povedať, pokračuje Ibn Qajjem al-Žavzizija, že smrť nufús nastáva, keď tieto opustia svoje telá a vyjdú von z nich. Ak by sa ich smrťou myslelo len toto, potom okúsia smrť. Ak by sa ale tým myslelo, že zaniknú, zmiznú a ostanú ničím, tak takouto smrťou oni neumierajú; oni ostanú po ich stvorení v blaženosti alebo v trápení ... dovedy, kým ich Boh nevráti do ich tiel. Ak by sa niekto pýtal, či pri zatrúbení do Trúby (tesne pred procesom zmŕtvychvstania) ostanú arváh živé tak, ako sú, alebo zomrú a nato ožijú, odpovieme, že Boh povedal: „Bude fúknuté do Trúby a bude šokom zasiahnutý každý, kto je v nebesiach a kto je na zemi, okrem tých, ktorých Boh chcel, aby zasiahnutí neboli. Potom bude do nej fúknuté znova a hľa, oni budú vstávať a pozeráť sa.“ 39:68 Boh, ktorému sa nemá pripisovať to, čo nezodpovedá pravde, teda vyňal niektorých z tých, ktorí sú v nebesiach a na Zemi, z toho, aby boli zasiahnutí. Niektorí, hlavne Ebí Hurejra, Ibn Abbás a Said bnu Žubejr (traja prorokovi spoločníci), povedali, že to

sú šuhadá.⁴⁰ Iní, hlavne Muqátel, povedali, že sa nimi myslia anjeli Gabriel, Mikael a Isráfil – anjel smrti. Ďalší, hlavne Abú Isháq bin Šaqla, povedali, že sa nimi myslia okaté panny a iní, vrátane tých, ktorí sú v ohni z jeho obyvateľov a správcov.

Boh nám v Koráne ale povedal, že obyvatelia rajskej záhrady **„Neokúsia v nej smrť, iba smrť prvú.“** 44:56, čo predstavuje dôkaz o tom, že neumrú inú než prvú smrť (pri konci terajšieho života). Keby mali umrieť ešte raz, potom by to boli dve smrti.⁴¹

Podľa Z. al-Hanbaliho, Ibn Hazm (známy učenec) tvrdil, že Boh stvoril všetky arváh ešte pred stvorením ich tiel. Tieto arváh umiestnil do barzachu, kde neboli žiadne prvky ako voda, vzduch, zem alebo oheň.⁴²

Dr. Adnan Ibrahim, v piatkovej kázni zo dňa 22.03.2021 v súvislosti s otázkou smrti položil dve základné otázky: „Čo znamená smrť a čo znamená barzach. Osobne si myslím,

⁴⁰ Šahíd v jednotnom čísle je ten, kto zomrel za vec, ktorú Boh určil; najčastejšie sa tento termín používa na označenie toho, kto zomrel pri ochrane základných zásad uvedených v Koráne, najmä pri ochrane náboženstva alebo života.

⁴¹ Ebí abdu Lláhi Muhammad bnu Ebí Bakr bnu Ajjúb ibnu Qajjem al-Žavzijja (známy pod skratkou Ibn Qajjem al-Žavzijja). Vydanie spracoval Muhammad Ažmal Ajjúb al-Isláhi. *Kitábu al-Rúh (Kniha o al-Rúh)*. Dár álam al-fawáed, s. 97-99.

⁴² Zejnuddín Abdulrahmán bin Ražab al-Hanbali, *Hrózy hrobov a stav ich obyvateľov až do doby vzkriesenia*, s. 368.

zdôrazňujem pritom, že je to môj názor, že Korán nám hovorí o dvoch po sebe nasledujúcich etapách, ktorými mŕtvy prejde, keď smrť príde... Prvá je etapa, keď jeho nafs opúšťa telo. Tu musím zdôrazniť, že mám výhrady voči použitiu pojmu rúh, keďže Korán hovorí vždy, že nafs umiera a nafs vychádza von. Rúh je niečo iné. Rúh je jemná a božská, je to to, čo odlíšilo človeka a dalo mu ľudskosť; ona (rúh) neumiera a nezaniká, avšak nafs umiera a prechádza z jedného stavu do druhého... Nafs sa oddelí od tela a vyjde von, to je smrť! Ale v tomto stave sa môže mŕtvy ešte vrátiť (k životu). Vstúpi do veľmi obmedzeného priestoru a potom sa vráti. Potom je tam druhá etapa, ktorá je spomenutá v kapitole Koránu pod názvom Veriaci „... **A za nimi bude prekážka až do dňa, kedy budú vzkriesení.**“ 23:100, keď mŕtvy, resp. jeho nafs prekročí túto prekážku – barzach – a už jej nie je umožnené sa vrátiť späť až do dňa zmŕtvychvstania. Tí, ktorí zomreli a neprekročili túto prekážku, ešte sa môžu vrátiť. Korán nám hovorí o ľuďoch, ktorí zomreli a vrátili sa, ale tiež povedal, že kto prekročí hranicu prekážky, už sa nevráti až do dňa zmŕtvychvstania.,⁴³

Dr. Mustafa Mahmoud vo svojej knihe Tajomstvo smrti, napísal, že skutočnosť o živote nie je známa. Je to pohyb, ktorý sa objavil v hmote. Uvedomelý, cieľavedomý a slobodný pohyb.

⁴³ Dr. Adnan Ibrahim, *Mŕtvi rozprávajú*. Prepis piatkovej kázne zo dňa 22.03.2021. Dostupné online: www.adnanibrahim.net (navštívené v júni 2022).

Podstatu tohto pohybu nepozná nik. Nejde pritom o to samotné telo. Keď telesné orgány pracujú, tak sa podobajú na postavy bábkového divadla. Tomu, kto sa na ne pozerá, sa javí, akoby to boli živé orgány, rozprávajú slobodne a z vlastnej vôle. Ony sú v skutočnosti mŕtve kúsky dreva, ktorými hýbu skryté nitky spoza pódia... V nás je bábkar, ktorý hýbe nitkami našich orgánov, ktoré sa potom hýbu, chodia a rozprávajú. Tak je to s celým vesmírom.⁴⁴

Dr. Mustafa Mahmoud v ďalšej knihe pod názvom *Čo nasleduje po bráne smrti* napísal:

„Žlté knihy, ktoré píš (autori) o trápení v hrobe a rozprávajú podrobnosti, popisy a príbehy o tom, čo sa deje v hrobe a o dvoch anjeloch Naker a Nakir, o tom, čo hovoria mŕtvemu a čo mŕtvy hovoria obhajujúc samého seba, a o druhoch trápenia, ktorému je vystavený, sú vo veľkom počte (tieto knihy) a zapĺňajú chodníky. Ľudia ich (tieto knihy) kupujú, napriek tomu, že väčšina týchto kníh sú len predstavy. Táto otázka pritom patrí medzi neznáme veci, o ktorých nik nemá poznanie a jediný zdroj o nej je samotný Korán a informácia, ktorá pochádza od Toho (Boha), kto pozná to, čo je známe i čo je neznáme o týchto tajomstvách... Nepočká to, kým budú uložení v hrobe, a nebude to čakať ani na moment,

⁴⁴ Dr. Mustafa Mahmoud, *Tajomstvo smrti*. Dār al-maáref, s. 79. Dostupné online: <http://www.al-mostafa.com> (navštívené v júni 2022).

keď odídu poslední kondolujúci... Korán hovorí: „... **Keby si videl krivdiacich, keď sú v hĺbinách smrti, keď k nim anjeli vystierajú ruky: „Nechajte svoje duše vyjsť von. Dnes sa vám dostane odplata - trápenie potupné za to, že ste hovorili nepravdu o Bohu a za to, že ste sa nad Jeho znamenia povyšovali.“ 7:93**

Nastáva to v momente, keď krivdiaca nafs vychádza von z tela a v momente smrti. Tak isto čaká okamžité uvítanie aj tých dobrých. Nastáva to hneď, ako nafs prejde z hranice hrdla a opúšťa telo, bez toho, aby sa čakal pohreb, posledné odprevadenie alebo pochovanie. Korán o tom hovorí:

„Keď dosiahne hrdlo, (83) Vy sa vtedy pozeráte, (84) My sme k nemu však bližšie než vy, ale vy to nevidíte. (85) Ak skutočne nie ste závislí, (86) Vráťte ju, ak ste pravdovravní. (87) Ak bude patriť medzi priblížených, (88) Potom odpočinok, rastliny peknej vône a záhrady blaženosti sa mu dostanú. (89) Ak by patril medzi tých, ktorí budú na pravej strane, (90) Potom mier bude patriť tebe od tých, ktorí sú na pravej strane. (91)“ 56:83-91

To, o čom tu hovoríme, sa týka trápenia, ktoré postihne nufús (množné číslo zo slova nafs) hneď po smrti, keď sa odkryje to neznáme a každá nafs sa dozvie o svojom mieste u svojho Pána a čo ju čaká; telá sú už zničené a ostala z nich len hlina... Trápenie v hrobe je posmrtné psychické trápenie. Je to neustále premietanie hľadiacim nufús v ich hroboch o zlom konci a neustály strašný sen o hrôzach, ktoré prídu, keď Hodina

nastane. Hodina, zmŕtvychvstanie, oživenie a návrat nufús do tiel – to už je ďalšia etapa, v ktorej bude trápenie silnejšie a blaženosť väčšia... Trápenie teda predstavuje dvojité trápenie a trest dva tresty. Jeden je v barzachu a začína od momentu smrti, keď nafs vyjde von z tela, a druhý telesný, potom ako nastane zmŕtvychvstanie a vzkriesenie... Boh ponecháva otvorené dvere na činenie pokánia do chvíle, kým nezačne nafs opúšťať telo.“⁴⁵

O samotnom slove nafs, Muhammad Mitwali al-Šarawi povedal: „Anfos je množné číslo zo slova nafs. Nafs predstavuje spojenie žasad (tela) s rúh tak, že z toho vzniknú procesy, ktoré sú v častiach ľudského tela. Samotná hmota sa nenazýva nafs, ani samotná rúh sa nenazýva nafs. Veta znamenia „berie (z tela) duše, keď (tieto) umierajú“⁴⁶ znamená, že Boh ojedinelý ich berie k sebe. Vzatie nafs sa môže prejaviť dvomi spôsobmi: spánkom a smrťou. Počas spánku je človeku odňaté vedomie a rozpoznávanie. Ostane v ňom ale rúh, ktorá riadi život a jeho zotrvanie. Keď sa zobudí zo spánku, vráti sa mu jeho vedomie, rozum a rozpoznávanie. Ak ale nastane smrť, tak Boh berie k sebe všetko: vedomie, rozpoznávanie a pôvod – základ, ktorým je rúh a žasad (telo).

⁴⁵ Dr. Mustafa Mahmoud, *Čo nasleduje po bráne smrti*. Dár achbír al-javm, 1999, s. 17-21.

⁴⁶ V preklade Koránu sa slovo *nafs* prekladá ako **duša** a slovo *rúh* ako **duch**.

Telo (žasad) počas spánku nevykonáva nič, dokonca aj mozog, ktorý by mal neustále fungovať, funguje počas spánku len každých sedem sekúnd. Preto, keď sa zastaví telesný pohyb, teplota tela klesá a potrebuje zohriať. To je dôvod, prečo odporúčame tomu, kto spí, aby sa prikryl, pretože pohyb nie je a musíme zachovať telu jeho teplotu. Niektorí si myslia, že prikrývka zohrieva toho, kto spí. Ale opak je pravdou, pretože teplota tela je tá, ktorá prikrývku zohrieva, a úlohou prikrývky je, aby uchovala teplotu tela, aby sa nestratila. Dôkazom toho je, že keď si ideš do postele ľahnúť, zistíš, že je studená, ale keď sa zobudíš zo spánku, je už zohriata.

Povedali sme si, že človek prechádza stavmi: bdelosť, spánok, smrť, vzkriesenie. Každý z tých stavov má svoju osobitnú zákonitosť. Preto si daj veľký pozor, aby si nezmiešal jednu zákonitosť s inou. Tak napr. každý človek z nás, keď spí, stráca vedomie a rozpoznávanie. Napriek tomu, keď sa zobudí, spomína si na niečo, čo videl, kde boli tvary, postavy a farby, ktoré vedel rozoznávať, akoby bol bdely (nespal). Čím vnímal tieto vnemy a rozoznával medzi farbami, keď mal zatvorené oči? Povedali: „Pretože spiaci (človek) má odlišné nástroje a vedomie než tie, ktoré má v stave bdlosti (keď nespí). Preto vidí, ale nie očami.“ To znamená, že v prípade smrti má iné vedomie ...“⁴⁷

⁴⁷ Muhammad Mitwali al-Šarawi, *Výklad al-Šarawiho*, s. 13132-13133.

Jedným zo základných znamení Koránu, ktoré hovorí o nafs, je znamenie 39:42: „**Boh berie (z tela) duše, keď (tieto) umierajú, i (berie z tela) tie (duše), ktoré (ešte) neumreli vo svojom sne (vo svojom hlbokom spánku). Zadrží tie, pre ktoré rozhodol smrť (že majú umrieť) a pošle ostatné (duše, ktorých čas smrti ešte nenastal, do ich tiel) na čas stanovený (aby ostali v telách až dovtedy, kým nepríde čas ich smrti). V tom sú veru znamenia ľuďom premýšľajúcim.**“

K výkladu tohto znamenia Muhammad Mitwali al-Šarawi, povedal:

„Boh jedinečný, nad ktorým niet nikoho, keď nám oznámil proces stvorenia, povedal: „Človek bol stvorený zo zeme, ktorá sa zmiešala s vodou a ostala blatom. Potom sa toto blato stalo vysušenou hlinou. Potom sa vysušená hlina stala hlinou podobnou hrnčiarskej hline. Potom Boh ojedinelý dýchol doň zo svojho rúh, čím sa v ňom zrodil život a pohol sa.“ (pozri 23:12-14, 15:28-29 a 55:14)“

Al-Šarawi pokračoval: „Ako viete, zbúranie akejkoľvek budovy sa deje v opačnom poradí, ako keď sa buduje. Tak napr. ak by sme chceli zbúrať budovu, ktorá má desať poschodí, začneme búrať desiate poschodie a skončíme prvým – opak toho, keď sme ju budovali. Tak isto je to so smrťou: začína tým, že vyjde von (z tela) rúh, ktorá predstavovala posledný krok v procese stvorenia. Potom telo stuhne a začne sa podobať na hrnčiarsku hlinu. Potom sa začne

rozkladať a zmení sa jeho vôňa na vôňu podobnú hnijúcemu blatu. Potom sa rozloží a zmieša sa s blatom a hlinou.“⁴⁸

Muhammad Mitwali al-Šarawi v televíznom rozhovore na tému „Trápenie v hrobe a trápenie v konečnom živote“, kde sa ho moderátor spýtal: „Aký je rozdiel medzi trápením (trestom) v hrobe a trápením (trestom) v konečnom živote?“, Al-Šarawi odpovedal:

„Trápenie v hrobe nemôžeme nazvať trápením, pretože neexistuje trápenie bez súdu. Súď pritom nastane až pri konečnom živote. Trápenie hrobu je len napodobnenina života, ktorá ešte nebola daná pre nafs. Ak by nebola dobrá (nafs), bude jej premietnuté trápenie; ak ale bola veriaci, bude jej premietnutá odmena, aby videla, aká je to pekná odmena. Stále, keď vidí tú peknú vec, bude spokojná a vidí to, čo ju bude čakať v živote konečnom a večnom. To znamená, že trápenie v hrobe spočíva v premietaní toho, čo bude v živote konečnom. Preto si prečítajme, čo Boh najvyšší povedal o ľuďoch Faraóna: **„Boh ho ochránil pred zlom úkladov, ktoré strojili a rodinu Faraónovu obklopilo to najhoršie trápenie, (45) Oheň, pred ktorým budú predvedení ráno i večer. A v deň, keď nastane Hodina: „Uved’te rodinu Faraónovu do najprísnejšieho trápenia“. (46)“** 40:45-46

⁴⁸ Muhammad Mitwali al-Šarawi, *Výklad al-Šarawiho*, s. 13130-13132.

Je tam povedané, že budú predvedení pred oheň. Čo predstavuje čas pre človeka? Je to jeho život, smrť a vzkriesenie. V terajšom živote neboli predvedení pred oheň. To znamená, že ostali už len dva časy: čas po smrti, t. j. barzach a čas života konečného. V čase barzach bolo povedané „Oheň, pred ktorým budú predvedení“ a v živote konečnom „Uved’te rodinu Faraónovu do najprísnejšieho trápenia“, takže v prvom je len predvedenie pred oheň a v druhom už uvedenie doň. V tom je rozdiel medzi oboma (stavmi). Pred človekom je to predvedené. Napr. prezident alebo kráľ niekoho pozval k sebe. Keď by (pozvaný) vošiel k nemu, uvidel by veľké stoly s chutným jedlom, takže bude vedieť, že to bude to, čo bude jesť; nafs bude preto spokojná. Ak by ale došlo k trestnému činu a ten istý človek by vošiel na policajnú stanicu a uvidel by celu, bič a reťaze, pritom s ním ešte nič neurobili, len mu to bolo predvedené, začne ho to trápiť. To je práve to.“⁴⁹

Na záver si uvedieme jeden z výrokov proroka Muhammada, ktorý o smrti priamo nehovorí, zaujímavý je však komentár, ktorým ho Dr. A. Ibrahim okomentoval. Prorok Muhammad povedal:

⁴⁹ Videozáznam z televízneho rozhovoru s Muhammadom Mitwalim al-Šarawim na tému *Trápenie v hrobe a trápenie v konečnom živote*. 2018. Dostupné online: <https://www.youtube.com/watch?v=vGWLQ5ktZ4k> (navštívené v júni 2022).

„Zo zodpovednosti sú vyňaté tri druhy (ľudí): ten, kto spí, kým sa nezobudí; chlapec, kým nedosiahol plnoletosť; pomätený (človek), kým sa mu nevráti rozum.“

Pri tomto výroku si Dr. A. Ibrahim položil otázku: „Odkiaľ toto mohol posol Boží (Muhammad) vedieť?“ Komentoval tým výsledky výskumu, ktoré prof. Melvin Morse, známy americký pediater, publikoval, a v ktorých uviedol, že skúsenosti ľudí, ktorí zomreli a vrátili sa k životu znova, dokazujú, že sú si podobné, až na jeden rozdiel, ktorý sa ukázal pri deťoch. Všetci, ktorí prešli tzv. klinickou smrťou, uviedli, že sa pred ich očami predostrel celý ich život v jeho detailoch, vrátane chýb a hriechov, ktorých sa dopustili a za ktoré sa budú zodpovedať. Rozdiel medzi dospelými a deťmi však spočíval práve v tom, že deťom sa neukazovalo nič, oni totiž ešte nedosiahli vek zodpovednosti za skutky.⁵⁰

⁵⁰ Dr. Adnan Ibrahim, *Mŕtvi rozprávajú*. Prepis piatkovej kázne zo dňa 22.03.2021. Dostupné online: www.adnanibrahim.net.

5. Terajší život, smrť, od smrti do procesu zmŕtvychvstania a konečný život

Predchádzajúci výklad objasnil základné etapy, ktorými podľa Koránu, tradície proroka Muhammada a následných niektorých základných úvah, ktoré sa rozvinuli v minulosti aj v súčasnosti, prechádza život človeka.

Zhoda medzi učencami je v tom, že človek prechádza týmito etapami: narodenie, terajší život, smrť, barzach (život medzi smrťou a zmŕtvychvstaním), zmŕtvychvstanie, súd a konečný večný život.

Z pohľadu témy tejto práce je kľúčové určiť, z čoho sa človek skladá. Bez zodpovedania tejto otázky by boli naše odpovede o ostatných otázkach veľmi všeobecné. Práve tu však nachádzame rozdielne výklady a stanoviská učencov a významnejších náboženských osobností z radov muslimov. Jedným zo základných kritérií pri hodnotení týchto stanovísk je, či sa tieto stanoviská pridŕžavajú striktné znenia niektorých výrokov pripisovaných prorokovi Muhammadovi (aj keď by sa nezhodovali úplne s Koránom), alebo sa držia len tých, ktoré sú v súlade s Koránom. Skutočnosť, že sa výroky prenášali ústne po dlhšiu dobu a mohlo tým dôjsť k neúmyselnému zameneniu slova nafs za rúh, zdôraznil aj učenec Ibn ebí Izz al-Hanafí.

Z čoho sa človek skladá? Z doterajšieho výkladu nám vyplýva, že učenci sa zhodli na troch zložkách, ktoré Korán uvádza: telo (žasad), rúh (duch) a nafs (duša).

Pokúsme sa si zhrnúť, čo bolo uvedené o každej z nich.

1. Telo (žasad)

Telo je hmotný prostredník, ktorý spája nafs s okolitým svetom. Človek vníma okolitý svet prostredníctvom nástrojov, ktoré boli telu dané – sluchu, zraku a pod. O telo sa treba starať, pretože je okrem iného hlavným prejavom človeka navonok – smerom k ostatným ľuďom a okolitému svetu. Preto existuje množstvo náboženských usmernení týkajúcich sa starostlivosti o telo, vrátane určitých jednoduchých rituálov pri narodení a smrti.

Po smrti človeka sa úloha tela končí. Telu sa už nepripisuje veľká dôležitosť, okrem určitého prejavu úcty človeku, ktorému patrilo, vo forme jeho riadneho pochovania.

2. Rúh (duch)

Slovo rúh sme v preklade Koránu do slovenského jazyka preložili ako „duch“. Vychádzali sme z toho, že toto slovo je veľké neznáme a že sa ním v Koráne označuje na určitom mieste aj anjel Gabriel, napr. v znamení Koránu 26:193. V tomto znamení však nie je explicitne uvedené, že sa duchom myslí len anjel Gabriel, preto sme sa obmedzili len na použitie slova „duch“.

V znamení 17:85 Boh jasne zoslal: „**Pýtajú sa ťa** (Muhammad, tí, ktorí odmietajú veriť) **na ducha** (čo je duch)⁵¹. **Povedz** (im odpovedajúc): „**Duch je jedna zo záležitostí, poznanie ktorých je u môjho Pána** (o ktorých len on vie). **Bolo vám dané z poznania len málo**“.“

Vo vzťahu k rúh vieme, že človek vznikol až vtedy, keď dal Boh vdýchnuť do určitej hmoty rúh. To nám uvádzajú znamenia Koránu 15:28-29. Vieme si preto predstaviť, že rúh bola určitá sila, ktorá dala život vopred sformovanej hmote.

Rúh sa v Koráne spomína hlavne pri procese stvorenia človeka a pri zosielaní posolstiev poslom Božím.

Okrem otázky, čo je rúh, na ktorú možno dostaneme odpoveď v budúcnosti, sa tu vynára ďalšia základná otázka vo vzťahu k úlohe rúh pri ďalšej existencii človeka. Ak existuje aj ďalej, čo sa s ňou stane v momente smrti človeka? Niektorí učenci sa pokúsili odpovedať, no opierali sa pritom o výroky – ktoré, ako sme uviedli, mohli byť ovplyvnené ústnym prenosom. Preto vo vzťahu k rúh ostávame momentálne na tomto stupni poznatkov.

⁵¹ Rúh je tu preložená ako duch.

3. Nafs (duša)

Slovo nafs sme v preklade Koránu do slovenského jazyka preložili ako „duša“, čo aj zodpovedá predstave o tomto slove v slovenskom jazyku. O tom, z akej substancie je duša, nevieme s istotou. Je však zrejmé, že keďže je spojená s telom, nejde o hmotnú substanciu podobnú telu.

O nafs Korán hovorí oveľa viac než o rúh. Nafs je tá, ktorá človeka v podstate riadi. Hovoria o tom napr. znamenia Koránu 12:53, 75:2, 79:40. Výstižne to opísal Dr. Mustafa Mahmoud, keď porovnal telo k bábke a nafs k tomu, kto ňou hýbe spoza opony.

Dve znamenia považujem v tejto súvislosti za mimoriadne dôležité:

a) znamenie 39:42, ktoré hovorí:

„Boh berie (z tela) duše, keď (tieto) umierajú, i (berie z tela) tie (duše), ktoré (ešte) neumreli vo svojom sne (vo svojom hlbokom spánku). Zadrží tie, pre ktoré rozhodol smrť (že majú umrieť) a pošle ostatné (duše, ktorých čas smrti ešte nenastal, do ich tiel) na čas stanovený (aby ostali v telách až dovtedy, kým nepríde čas ich smrti). V tom sú veru znamenia ľudom premýšľajúcim.“

b) znamenia 89:27-30, ktoré hovoria:

„Ty, duša pokojná (ktorá si verila a žila tak, ako ti Pán tvoj určil, a preto si teraz, v tento ťažký deň, pokojom obdarená), (27) Vráť sa k Pánovi svojmu

spokojná (s tým, čo sa ti dostalo od Boha), **uspokojivá** (získala si Božiu spokojnosť s tebou), (28) **Vstúp medzi tých, ktorí sa Mi odovzdali**, (29) **A vstúp do Mojej záhrady** (raja). (30)“

Uvedené znamenia 39:42 a 89:27-30 nás informujú, že zložka, ktorá z tela človeka vychádza von, je nafs – duša. To potvrdzuje aj znamenie 6:93, ktoré hovorí:

„Kto väčšiu krivdu môže páchať (voči Bohu, sebe a ostatným ľuďom) **než ten, kto si lži o Bohu vymýšľa, alebo kto by povedal: „Bolo mi** (od Boha niečo) **vnuknuté“ a pritom mu vnuknuté nič nebolo, alebo ten, kto by povedal: „Zošlem dolu niečo podobné tomu, čo Boh dolu zoslal** (vytvorím Korán podobný tomu, ktorý Boh zoslal).“ **Keby si videl** (Muhammad) **krivdiacich, keď sú v hĺbinách** (mukách) **smrti** (keby si ich videl, ako vyzerajú vo chvíli, keď umierajú), **keď k nim anjeli vystierajú ruky** (a hovoria im): **„Nechajte svoje duše vyjsť von** (z tiel vašich, vtedy duše prechádzajú do iného stavu). **Dnes sa vám dostane odplata - trápenie potupné za to, že ste hovorili nepravdu o Bohu a za to, že ste sa nad Jeho znamenia povyšovali** (a odmietli ste ich nie preto, že by vás nepresvedčili, ale len zo samej zanovitosti).““

Na základe uvedeného možno konštatovať, že duša je tá zložka človeka, ktorá riadi pocity a vnemy, nesie zodpovednosť, opúšťa telo pri smrti a pocíti následky konaní, ktorých sa človek dopustil v terajšom živote.

Ak vychádzame zo záverov, ktoré sme si uviedli, je nafs – duša – tá, ktorá opúšťa telo v momente smrti a prechádza do ďalšej etapy – barzachu.

O barzachu nevieme veľa. Ak berieme ako základ Korán, ide o akúsi vyčkávaciu dobu. Nakoľko súd ešte nenastal, nie je možné určiť, kto pôjde do raja a kto do pekla, až na jednu výnimku. Zo znamení Koránu o ľuďoch Faraóna možno dedukovať, ako uvádza aj al-Šarawi, že konečné miesto (raj alebo peklo) niektorých ľudí môže byť známe už pred súdnym dňom, ak rozsah ich skutkov je mimoriadne veľký – či už dobrých alebo zlých. Tým sa akoby bude premietat' miesto, kde skončia, takže priestor a obdobie od smrti do zmŕtvychvstania bude pre nich už začiatkom ďalšieho života.

Otázka dĺžky barzachu a či túto dĺžku všetci vnímajú rovnako, zostáva neznáma.

6. záver

Ako ukázal predchádzajúci výklad, existuje mnoho, čo ešte ostáva mimo nášho poznania. Niektoré otázky budú zrejme zodpovedané až v súdny deň. Iné sa môžu postupne objasňovať spolu s tým, ako bude veda napredovať a prinášať nové poznatky.

Je preto možné predpokladať, že vedecké poznatky nás v budúcnosti posunú o krok bližšie k pochopeniu samých seba a tým aj bližšie k tomu spoznať niektoré udalosti, ktoré sa pri našej smrti a po nej budú odohrávať.

Použitá literatúra

1. Literatúra vydaná v knižnej forme

1.1. Literatúra v slovenskom jazyku

- **Preklad Koránu do slovenského jazyka**, preložil Abdulwahab Al-Sbenaty. Tretie vydanie. Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2015.
- **Abdulwahab Al-Sbenaty, Život a smrť, posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía.** Bratislava: LEVAT consulting, s.r.o., 2013.

1.2. Literatúra v arabskom jazyku

- **Muhammad Mitwali al-Šarawi, Výklad al-Šarawiho.** Achbár al-jawm, úsek kultúry, kníh a knižníc. Prepis celoživotných prednášok a krúžkov výkladu Koránu Muhammada Mitwaliho al-Šarawiho.
- **Sejjed Sábeq, Fiqh al sunna.** Dár al Rajjan lilturath, Kahira 1990.
- **Ebí al-Husejn Muslim bin al-Hažáž al-Qušejri al-Nejsáburi, Sahíh muslim** (*zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada od kronikára Muslim*). Bejrút: Dár al-kutub al-ilmija, 1991.

- **Ebí Abdulláh Muhammad Bin Ismail al-Buchári, Sahíh al-Buchári** (*zbierka výrokov a tradícií proroka Muhammada od kronikára al-Buchári*). Damašek: Dár Ibn Kasír, 2002.
 - **Šadi Fauzi Muhammad Baškar, Život v barzachu vo svetle Knihy a tradície**. Nablus: Univerzita al-Nažáh al-Watanija, fakulta vysokých štúdií, 2007.
 - **Ibn ebí Izz al-Hanafi, Šarha al-aqída al-Taháwija**. Damašek: Al-maktab al-islámi, 1978.
 - **Zejnuddín Abdulrahmán bin Ražab al-Hanbali, vydanie spracoval Muhammad Nizám Addín al-Futejh, Hrôzy hrobov a stav ich obyvateľov až do doby vzkriesenia**. Medina, Saudská Arábia: Dár al-rummán, 2012.
 - **Ebí abdu Lláhi Muhammad bnu Ebí Bakr bnu Ajjúb ibnu Qajjem al-Žavzijja** (známy pod skratkou Ibn Qajjem al-Žavzijja). Vydanie spracoval Muhammad Ažmal Ajjúb al-Isláhi, **Kitábu al-Rúh (Kniha o al-Rúh)**. Dár álam al-fawáed.
 - **Dr. Mustafa Mahmoud, Čo nasleduje po bráne smrti**. Dár achbír al-javm, 1999.
- 2. Literatúra z webových stránok**
- **Dr. Adnan Ibrahim, Mŕtvi rozprávajú**. Prepis piatkovej kázne zo dňa 22.03.2021. Dostupné online: www.adnanibrahim.net (navštívené v júni 2022).

- **Dr. Mustafa Mahmoud, Al-nafs wa al-rúh.** Článok uverejnený 12.01.2009. Dostupné online: https://dmostafamahmoud.blogspot.com/2009/01/blog-post_12.html (navštívené v júni 2022).
 - **Dr. Mustafa Mahmoud, Tajomstvo smrti.** Dár al-maáref, s. 79. Dostupné online: <http://www.al-mostafa.com> (navštívené v júni 2022).
- 3. Literatúra z audio a video nahrávok**
- **Dr. Adnan Ibráhim, televízna relácia pod názvom Posol, milosť pre stvorených z cyklu televízneho programu pod názvom Rahmatan lil álamín (Milosrdenstvo pre stvorených).** Odvysielala Saudská satelitná televízna stanica Khalijiah, 2017. Dostupné online: <https://www.youtube.com/watch?v=E-3M9hXxGz8> (navštívené v júni 2022).
 - **Video záznam z televízneho rozhovoru s Muhammad Mitwali al-Šarawi na tému Trápenie v hrobe a trápenie v konečnom živote.** 2018. Dostupné online: <https://www.youtube.com/watch?v=vGWLQ5ktZ4k> (navštívené v júni 2022).

Hlavné publikácie autora

1. **Korán, Preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom.** Preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty. Bratislava: ALJA, s.r.o., 2008. ISBN 978-80-969967-0-4.
2. **Korán, Preklad do slovenského jazyka s vysvetlivkami a výkladom.** Preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty. Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 3. vydanie, 2015. ISBN 978-80-969967-8-0.
3. **Korán - tridsiata časť v slovenskom jazyku s vysvetlivkami.** Preložil: Abdulwahab Al-Sbenaty. Bratislava: SEA, 1997. ISBN 80-967907-0-6.
4. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Manželstvo v islame.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 1998. ISBN 80-968048-3-9.
5. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Niektoré črty osobnosti a života proroka Muhammada.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 1998.
6. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Korán o Márii a Ježišovi.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 2000. ISBN 80-968262-9-8.

7. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Korán z pohľadu vedy o Koráne.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 2001. ISBN 80-968532-6-0.
8. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Islam – viera a náboženstvo.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 2002. ISBN 80-968262-0-4.
9. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Islamské právo (oblasť mieru a vojny).** Bratislava: ALJA, s.r.o., 2003. ISBN 80-968262-3-9.
10. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Politický systém a náboženská sloboda podľa islamského náboženstva.** Bratislava: ALJA, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-969967-1-1.
11. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Manželstvo a rozvod podľa islamského náboženstva, islamského práva a podľa právnych úprav niektorých islamských krajín.** Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-969967-2-8.
12. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Život a smrť. Posledné dni človeka v tomto živote a proces pochovávanía.** Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2013. ISBN 978-80-570-4405-5.
13. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Modlenie podľa islamského náboženstva.** Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2016.
14. **AL-SBENATY, Abdulwahab. O veku Ajše, manželky proroka Muhammada, keď sa za proroka**

- vydala. Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2016. ISBN 978-80-89844-01-2.
15. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Ramadan – mesiac pôstu.** Bratislava: LEVANT consulting, s.r.o., 2016.
 16. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Prvý štát muslimov založený za života proroka Muhammada a prvých štyroch kalifov.** Bratislava: vlastným nákladom, 2017. ISBN 978-80-972631-9-5.
 17. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Dedičské právo podľa islamského náboženstva a islamského práva.** Bratislava: vlastným nákladom, 2019. ISBN 978-80-570-0595-7.
 18. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Ako sme prekladali Korán do slovenského jazyka.** Bratislava: vlastným nákladom, 2019. ISBN 978-80-570-0683-1.
 19. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Islam – podstata náboženstva.** Bratislava: vlastným nákladom, 2019. ISBN 978-80-570-0693-0.
 20. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Slovo „hadu“ v Koráne.** Bratislava: vlastným nákladom, 2020. ISBN 978-80-570-2199-5.
 21. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Fatwa a právne stanoviská.** Bratislava: vlastným nákladom, 2021. ISBN 978-80-570-3079-9.
 22. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Úroky z pôžičiek a úverov podľa islamského náboženstva a základná charakteristika islamského bankového systému.**

- Bratislava: vlastným nákladom, 2021.
ISBN 978-80-570-3521-3.
23. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Aplikácia základných zásad uvedených v Koráne v každodennom živote.** Bratislava: vlastným nákladom, 2022.
ISBN 978-80-570-4405-5.
24. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Riešenie manželských sporov manželom podľa základných prameňov islamského náboženstva.** Bratislava: vlastným nákladom, 2022. ISBN 978-80-570-4152-8.
25. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Muslimovia na Slovensku.** 2. vydanie. Bratislava: vlastným nákladom, 2025. ISBN 978-80-975016-0-0.
26. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Zborník publikácií Abdulwahaba Al-Sbenatyho.** Bratislava: vlastným nákladom, 2025. ISBN 978-80-570-6506-7.
27. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Základné práva dieťaťa v islame podľa základných prameňov islamského náboženstva.** Bratislava: vlastným nákladom, 2025. ISBN 978-80-975016-2-4.
28. **AL-SBENATY, Abdulwahab. Smrť a posmrtný život podľa Koránu a tradície.** Bratislava: vlastným nákladom, 2026. ISBN 978 – 80 – 975016 – 4 – 8

Publikácie o islamskom náboženstve, vrátane prekladu Koránu do slovenského jazyka s výkladom sú voľne dostupné

na webovej stránke autora www.koran.sk alebo www.al-islam.sk. Všetky publikácie si možno bezplatne stiahnuť priamo zo stránky v elektronickej podobe.
